

Recensioner

REDAKTÖR: ANNA J EVERTSSON

Karlsmo, Emelie

Rum för avsked. Begravningskapellets arkitektur och konstnärliga utsmyckning i 1900-talets Sverige.

Diss., Makadam förlag, Göteborg och Stockholm 2005, 471 s.,

ISBN 91-7061-009-6

Sällan har väl skådats en sådan vacker avhandling som Emilie Karlsmos *Rum för avsked. Begravningskapellets arkitektur och konstnärliga utsmyckning i 1900-talets Sverige*. Redan omslaget med sin intensivt röda färg, och det lilla fotot med begravningskapellet inger förväntningar på att något alldeles speciellt väntar. Och det gör det!

För det här är inte bara en bok bara för dem som är intresserade av estetik och arkitekturhistoria, utan för alla som på något sätt kommer i kontakt med begravingar. Fokus i boken är, som titeln anger, begravningskapellen, dessa byggnader vars enda funktion är att rymma begravningsceremonier. Från och med 1930-talet kom emellertid byggnaderna allt som oftast höra samman med ett krematorium. Karlsmo fastnar därför inte vid själva kapellet och dess utformning, utan intresserar sig för alla de rum som hänger samman med byggnaden.

Ambitionen hos Karlsmo går också mycket längre än vad titeln ger uttryck för, då hon lyfter in brukarperspektivet i diskussionen. Hur tänkte man sig att rummet skulle användas? Vilka behov såg man hos människor? Och, inte minst, blev det några praktiska problem med byggnaden när den togs i bruk?

Genom brukarperspektivet får byggnaderna nytt liv för läsaren. Vi görs uppmärksamma på de ambitioner som fanns hos arkitekten, tankar hos remissinstanser under byggnadstillståndsförfarandet och slutligen hur mottagandet blev vid invigningen, i tal och i press. Med detta perspektiv sätts begravningskapellen in i såväl en teologisk som sociologisk kontext. Det blir vid den historiska genomgången klart att dessa är oskiljbara enheter. Rummen utformas som speglar av såväl samhällsideologier som den rådande teologin.

Samspelet framträder särskilt tydligt mot bakgrund av att diskussioner kring kremeringen som begravningsskick präglade byggandet under lång tid. Karlsmo skildrar Eldbegängelseföreningens framväxt, dess betydelse som opinionsbildare och sedermera dess status som kunskapsbank rörande begravningsfrågor. Här får vi följa hur kremeringen går från att vara ett radikalt, elitistiskt alternativ till att bli majoritetens val. En fråga som för oss kan tyckas kryptisk är hur de nya begravningskapellen skulle se ut för att möjliggöra en ceremoni som skulle avslutas med kremering. För dem som skulle utforma 1930-talets expansion av krematorier med tillhörande byggnader var detta emellertid en viktig fråga. Jordbegravningens nedsänkning behövde ersättas av något annat. I England fick draperier som slöts i slutet på akten en stor genomslagskraft, liksom alternativet att kistan försvann bort i sidled. I Sverige infördes i stället katafalkhissen. När akten var slut sänktes kistan således ner till källaren. Men för att ändå visa på kremeringens särprägel, försågs den med ljusramp. Ljuset skulle symbolisera kremeringen. Nedsänkningen av kistan förde med sig en rad praktiska problem, men förblev under flera decennier en del av ritualen. Först på 1960-talet slutade man att installera katafalkhissar i nybyggda kapell.

Exemplet med katafalkhissarna visar hur arkitekturens praktiska lösningar, och inte bara den estetiska utformningen av exempelvis altartavlor, blir en del av teologin. Det praktiska förfarandet påverkar riten och blir bärare av ett symbolspråk som teologer behöver reflektera över.

Karlsmo väjer inte heller för de svåra frågorna. Hon tecknar bårtäckets introduktion i begravningskapellet, samtidigt som hon finner att de idag ofta tycks fylla en estetisk funktion på väggen i rummet, snarare än på kistan. Hon lyfter fram konflikten mellan kapellens utsmyckning och de nya – eller i varje fall allt tydligare – kraven på konfessionsneutrala rum för begravningar.

Till sist vill jag lyfta fram Karlsmos tydliga avståndstagande från den romantiserade synen på bondesamhällets begravningar. Det var för att begravningarna skulle kunna hållas inomhus som kapellen byggdes, och inte för att distansera dem från församlingen. Det var för att erbjuda lagom stora rum åt dem som faktiskt samlades som de mindre rummen byggdes, och inte för att tränga bort några eller driva på en privatisering av begravningen. Detta visar, menar Karlsmo, att bakom det nya stod en omsorg från

kyrkans och samhällets sida, ett värnande om de svaga. Att med omsorgen också följde en styrning, är något som stämmer till eftertanke, och som säkert skulle kunna vara temat för ytterligare en avhandling.

Anna Davidsson Bremborg

Karlsson, Lennart
Kretsen kring Haaken Gulleeson

Carlssons bokförlag, Stockholm 2005, 179 s., ISBN 91-7203-719-9

En viktig del i det medeltida kyrkolivet var träskulpturerna. Inför dem bad sockenborna sina böner och säkerligen medverkade de till att människor upplevde en nära relation till Kristus, Maria och helgonen. Sverige har en enastående rikedom av bevarade medeltida träskulpturer, men trots det stora antalet känner vi inte till namnet på mer än några enstaka konstnärer bakom verken. En av dessa är dock Haaken Gulleeson. Kunskapen om honom är starkt begränsad, men vi vet att han under tidigt 1500-tal bodde och drev sin verkstad i byn Flegum, dagens Fläcka, norr om Enånger i Hälsingland.

Om denne Haaken Gulleeson och kretsen kring honom handlar en nyutkommen bok av Lennart Karlsson, docent i konstvetenskap. Författaren poängterar att bokens syfte inte är att presentera ny kunskap om Haaken Gulleeson, utan istället vara ett diskussionsinlägg och en presentation av olika problem och frågeställningar kring honom och hans verkstadsproduktion. Förhoppningen är att en framtida tvärvetenskapligt sammansatt forskargrupp skulle kunna ta avstamp i boken och bygga vidare.

Vad vill då Lennart Karlsson visa med sin bok? Inledningsvis diskuteras tidigare forskares syn på Haaken Gulleasons profession, nämligen att han var en ensamarbetande hantverkare, både målare och skulptör, som utfört egenhändiga verk. Den typen av konstnär är dock en relativt modern företeelse. Karlsson tar istället fasta på inskriptionen IAAK HAAKEN GVLLESON MALER (jag Haaken Gulleeson målare) på en skulptur. Av detta drar Karlsson slutsatsen att han var just målare. Dessutom var han med stor sannolikhet verkstadschef och hade flera bildhuggare och målare omkring sig, specialiserade på olika moment i tillverkningsprocessen.

För att söka skapa reda i den produktion som tidigare forskare har knutit till Haaken Gulleeson tar Lennart Karlsson sin utgångspunkt i de sex verk som är signerade med verkstadschefens namn. Utifrån de särdrag som fram-

kommer i fem av skulpturernas ansikten, t.ex. tunga ögonlock och skägg med dekorativa, starkt stiliserade lockar, gör han jämförelser med andra skulpturer som knutits till Haaken Gulle-son.

I sin verkstad hade Haaken Gulle-son enligt Karlssons teori en skicklig bildhuggare som har givit skulpturerna deras karaktäristiska stildrag. Karlsson har givit denne det hypotetiska anonymmästarnamnet G-son X:1, och menar att man torde kunna knyta denne till de osignerade verk som har stora likheter med de signerade arbetena. Författaren behandlar även de träskulpturer som i sina stildrag har viss koppling till de verk som han knutit till G-son X:1, men som saknar samma distinkta karaktär. De skulle kunna vara utförda av nämnde bildhuggares elever.

De hypoteser som Lennart Karlsson framför i boken tycks i många fall vara rimliga. Det gäller inte minst att Haaken Gulle-son skulle ha varit målare och verkstadschef med ett antal mer eller mindre specialkunniga hantverkare i sin verkstad samt att det inte är Haaken Gulle-son själv som står bakom de karaktäristiska »gulle-sonska» stildragen, utan en av hans skickliga bildhuggare. Lennart Karlsson gör tydliga jämförelser mellan skulpturerna, vilket gör att läsaren lätt kan följa hans resonemang, t.ex. kring vilken grupp skulpturerna bör tillhöra. Dessutom finns ett mycket stort och fint bildmaterial i färg av både hela skulpturer och detaljer som gör att läsaren själv kan studera och jämföra skulpturerna. Angivna mått hade ytterligare underlättat för att skapa sig en förståelse av hur skulpturerna uppfattas i verkligheten. Å andra sidan kan det ju uppmuntra den intresserade att själv resa runt till norrländska kyrkor och museer för att studera verken.

Tyvärre ger Lennart Karlsson intryck av att enbart vara intresserad av träskulpturerna ur konstvetenskapliga perspektiv och inte av hur och i vilka sammanhang de brukades. Därmed reduceras skulpturerna till konstverk på vilka författaren anlägger estetiska aspekter, något som torde ha varit främmande för de medeltida människor som brukade bilderna i sitt fromhetsliv. Möjligen kan värderandet av de konstnärliga kvalitéerna vara ett konstvetenskapligt verktyg, t.ex. vid jämförelse mellan olika mästa-res verk. För den som studerar teologin kring träskulpturerna eller undersöker deras funktioner i den medeltida liturgin och fromhetslivet finns ingen anledning att värdera en kyrklig bilds estetiska kvalitéter. För forskare inom dessa discipliner är det istället funktionen och skulpturernas teologi som är det

centrala. För att skapa ytterligare förståelse för hur dessa träskulpturer har brukats av präster och sockenbor i gudstjänstlivet hade läsaren varit hjälpt av ett grundligt avsnitt om bildernas funktion.

Flera felaktigheter förekommer i texten, t.ex. kallas Katarina av Alexandria på två ställen för Margareta. Vidare är det inte endast Botvid utan även Eskil som brukar ges epitetet Södermanlands apostel. Dessutom förekommer i samband med resonemang kring olika framställningar av ärkeängeln Mikael strid med draken flera oriktiga och svävande föreställningar om och benämningar på den liturgiska klädsel som ofta bärs av änglar i den kyrkliga konsten. Karlsson är bl.a. frågande inför att ärkeängeln Mikael bär stola. Svaret ligger dock i att Uppenbarelseboken omtalar hur änglar deltar i den himmelska liturgin. Enligt medeltida tankesätt är det därmed följdriktigt att de bär liturgiska kläder. Vidare anges skulpturen av S:t Mikael från Skog bära dalmatika, medan han snarare är iklädd alba och korkåpa. Oriktigheterna i resonemanget kring liturgisk klädsel är fler än de som kan tas upp här.

Till sist kan sägas att Lennart Karlssons bok är både vacker och intressant och lyfter på ett överskådligt sätt fram en lysande del av vår svenska konstskatt. Det går inte annat än att hålla med författaren om att det vore spännande med ett framtida tvärvetenskapligt projekt kring Haaken Gulle-son och hans krets. Kanske skulle det kunna bli en parallell till det projekt som idag drivs vid Stockholms universitet kring en annan av våra kända medeltida konstnärer, Albertus Pictor.

Stina Fallberg Sundmark

Kyrkomusik i Lunds stift under 1900-talet

Erkki Mörck (red.), Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stift – årsbok 2005

Arcus förlag, Lund 2005, 200 s., ISBN 91-88552-52-7

Kyrkomusik i Lunds stift under 1900-talet är titeln på 2005 års årsbok för Stiftshistoriska sällskapet i Lunds stift och som titeln avslöjar utgör den en kyrkomusikhistorisk exposé över lundastiftets musikliv. I förordet anger Erkki Mörck att sällskapet genom att utge denna bok vill understryka kyrkomusikens betydelse för kyrkans liv och utveckling.

Bokens två mest omfattande uppsatser är skrivna av John Wanngren respektive Elisabet Wentz-Janacek. Prosten Wanngren tecknar kyrkosångs-

rörelsens utveckling och tar utgångspunkt i den 2 mars 1892 då Kyrkosångens Vänner bildades i Lund av några präster; ungefär 35 år senare bildades Lunds stifts Kyrkosångsförbund. De båda förbunden upphörde den 4 mars 1972 och samma dag konstituerades Förbundet Kyrkomusik i Lunds stift, FKL, såsom ett delförbund av Riksförbundet Svensk Kyrkomusik, RISK (numera Sveriges Kyrkosångsförbund, SKsf). Idag räknar FKL ca 14000 korister och instrumentalister som medlemmar. Wanngren beskriver ingående verksamheterna inom stiftet såsom sångföredrag, stiftshögtider, koralveckor och körläger, men också nationella och internationella kontakter och samarrangemang. Wanngren har noggrant studerat protokoll och andra handlingar och dessutom refererar han till, som han skriver, »egna hågkomster»; Wanngren har nämligen ett långt, brett och engagerat förflutet i kyrkosångsrörelsen i stiftet. Tacksamt för den som vill fördjupa sig ytterligare anger han också källhänvisningar för sin uppsats.

Kyrkomusikern och hymnologen *Elisabet Wentz-Janacek* svarar för avsnittet »Tre koralböcker och ny sång». De tre koralböcker som rubriken syftar på utgavs av nosabykantorn C. J. Stockenberg 1899, Preben Nodermann och Fredrik Wulff 1911 samt av Knut Peters och Albert Runbäck 1940. Wentz-Janacek låter läsaren ta del av sina gedigna kunskaper om koraler och koralböcker; hon visar vilka principer och drivkrafter som låg bakom utgivandet av dessa samlingar – deras »koralprogram» Författaren kommenterar notexempel och låter läsaren ta del av den debatt som de båda senare koralböckerna gav upphov till.

Andra delen av uppsatsen ägnas åt psalmarbetet och förnyelsen efter 1937 års psalmbok, inte minst det arbete som ledde fram till *Den svenska psalmboken* 1986. Här kommenteras ett flertal sångsamlingar och ett stort antal personer med anknytning till lundastiftet möter. Lunds stift och lundastiftare var centrala för både det hymnodiska och hymnologiska arbetet, men Wentz-Janacek ger också utblickar mot det nordiska mycket fruktbara samarbetet som det finns många exempel på i psalmboken, t.ex. Svein Ellingsen – Britt G. Hallqvist – Egil Hovland. Psalmverkstaden på stiftsgården i Båstad var viktig, den gav »eko i hela Psalm-Norden» skriver författaren. Wentz-Janacek ger rikliga hänvisningar till sitt material och till forskningen, vilket underlättar vidare studier för den som intresserar sig för dessa frågor.

Förre domkyrkoorganisten *Per Rydén* skriver om musiken i Domkyrkan. Läsaren får möta en rad namnkunniga musiker som haft sin tjänst i Domkyrkan och Domkyrkoförsamlingen, t. ex. Preben Nodermann, Bedrich Janacek och Tomas Willstedt. Här beskrivs också den breda körverksamheten och Dömens rika gudstjänstliv. Uppsatsen avslutas med en beskrivning av kyrkans orglar.

Orgelbyggaren *Göran Mårtensson* beskriver den orgelhistoriska utvecklingen och hur olika stilideal och klangideal avlöst varandra under det gångna seklet. Mårtensson låter också läsaren stifta bekantskap med några olika orglar i stiftet och berättar att i Lunds domkyrka finns både landets största kyrkoorgel med 101 stämmor, byggd 1934 av Marcussen & Søn och den minsta – det gamla astronomiska uret rymmer en liten orgel som dagligen spelar »In dulci jubilo».

Kyrkomusikern *Erkki Mörck* svarar för ett avsnitt om »Kyrkomusikerna och deras organisation». Mörck tar sin utgångspunkt i 1686 års kyrkolag, vilken gällde långt fram i tiden och lotsar läsaren från klockare till nutida benämningar på kyrkomusikern och vad detta innebär. I kapitlet behandlas också kyrkomusikerutbildningar och stiftets kyrkomusikerföreningar.

Boken avslutas med ett kapitel »Detta är också musik i kyrkan» som förre informationssekreteraren i stiftet, *Lennart Jonson*, svarar för. I bilder och bildtexter ges exempel på mångfald och bredd. Här möter t.ex. jazzmusik, afrikanska toner, gospel och brassband, men också den unga generationen synliggörs.

Interfolierade i texterna ges informativa biografiska notiser över 16 män som varit eller är betydelsefulla för kyrkomusiken i stiftet. Notiserna är skrivna av *Folke Bohlin*, professor emeritus i musikvetenskap. Boken är rikligt försedd med illustrationer, både foto och faksimil av notexempel, programblad etc. samt namnregister.

Kyrkomusik i Lunds stift under 1900-talet är en lättläst årsbok som ger inblickar i förra seklets kyrkomusikhistoria sett ur ett lundastiftsperspektiv. Förhoppningsvis kan boken bli till inspiration för andra så att vi får se fler sådana dokumentationer av den kyrkomusikaliska utvecklingen i vårt land.

Anna J Evertsson

Sveriges kyrkohistoria

8. *Ingmar Brohed, Religionsfrihetens och ekumenikens tid*

Verbum förlag, Stockholm 2005, 447 s., ISBN 91-526-2463-3

Den rubricerade boken utgör den avslutande volymen i det storartade projektet *Sveriges kyrkohistoria*. Under loppet av åtta år har lika många volymer utkommit, och vi har fått en heltäckande framställning av kristendomens historia i Sverige från tidigaste missionstid till nutid – en verklig vetenskaplig bragd. Jag recenserade del 1–3 i årgång 76/2001, del 4–6 i årgång 78/2003 och del 7 i årgång 79/2004. Stort pris förtjänar Samfundet Pro Fide et Christianismo, initiativtagare till och huvudsponsor för projektet, Svenska kyrkans forskningsråd som huvudman, och Verbum som förlag. Men allra mest förtjänar de nio huvudpersonerna bakom projektet att prisas. Detta gäller förstås främst de åtta huvudförfattarna, men huvudredaktören Lennart Tegborg får absolut inte glömmas. Han står inte som författare till någon av volymerna, men han har hållit författarna igång med uppmuntande tillrop och många gånger bistått dem med att skaffa fram viktigt material för deras framställningar. En rad skribenter (bland dem Tegborg) har också medverkat med fördjupningsartiklar.

Vi har fått två volymer om svensk medeltid: 1. Bertil Nilsson, *Missionstid och tidig medeltid* (1998), 2. Sven-Erik Pernler, *Hög- och senmedeltid* (1999). Mest imponerad är jag av Nilssons förmåga att låta rönen från en rad olika vetenskapsgrenar belysa varandra för att ge skarpare konturer kring det ur källsynpunkt svårfångade missionsskedet, särskilt att låta arkeologiska rön belysa och komplettera de spröda skriftliga källorna. Efter medeltid följer 3. Åke Andréén, *Reformationstid* (1999) och 4. Ingun Montgomery, *Enhetskyrkans tid* (2002). Jag har särskilt imponerats av hur Åke Andréén, nestorn bland det senare 1900-talets svenska reformationsforskare, lyckats förena detaljriktighet med de stora linjernas perspektiv och framför allt av hur han – på ett sätt som i långt mindre utsträckning gjordes i äldre forskning – tydligt visar hur det svenska skeendet hela tiden påverkas av den internationella utvecklingen. Vi går vidare till 5. Harry Lenhammar, *Individualismens och upplysningens tid* (2000) och 6. Anders Jarlert, *Romantikens och liberalismens tid* (2001). Jag har särskilt uttryckt min beundran för Jarlerts mästerliga strukturering av en mycket komplicerad och turbulent utveckling, där en lång rad nya andliga rörelser växer fram och

enhetskyrkan steg för steg går mot sin upplösning. Vi är nu framme vid 1800-talets mitt, och de återstående 150 åren fram till nutid behandlas i 7. Oloph Bexell, *Folkväckelsens och kyrkoförnyelsens tid* (som går fram till omkring 1910) och i Ingmar Broheds ovan rubricerade slutdel 8.

Tidsmässigt har Bexells 60-årsperiod varit en mer hanterlig uppgift att behandla än Broheds hela 90 år (från 1910 till millennieskiftet 2000), särskilt som under den senare perioden så många uppbrott sker från gamla positioner och strukturer och ersätts med nya. Broheds volym har därför blivit den mest omfattande av samtliga volymer i serien, ändå är framställningen mycket komprimerad och därmed mindre läsarvänlig än exempelvis Bexells. I min tidigare recension framhävde jag Bexells utmärkta strukturer av sitt stoff: han börjar med att först kort teckna det strikta statskyrkliga regelverk som vid mitten av 1800-talet var tänkt att styra den kyrkliga verksamheten och kan sedan ägna huvuddelen av sin framställning åt att skildra de nya andliga rörelser och tänkesätt som växer fram, inte sällan i konflikt med regelsystemet. Brohed har måst ägna mycket större utrymme åt organisatoriska frågor: statskyrkosystemet med dess regelverk upphävs och avlöses av förändrade relationer mellan kyrka och stat och av en helt ny kyrkoordning, de klassiska frikyrkorna drabbas av motsättningar som leder till ny splittring, men senare bryter den ekumeniska rörelsen fram, och många försök görs att överbrygga gamla schismer och motsättningar. Broheds bok har blivit en värdefull uppslagsbok över svensk kristenhets komplicerade 1900-talshistoria men erbjuder ofta lite torr läsning, även om vissa avsnitt också ger god information om nya andliga rörelser och nya tänkesätt. Dock anser jag att delar av framställningen i kap. 12 om kyrkosynen är så pass missvisande att jag nedan avslutningsvis ämnar ge den en utförlig kritisk kommentar.

Dessförinnan vill jag framhäva att volymen innehåller en hel rad fördjupningsartiklar, bl. a. värdefulla personporträtt av Lydia Wahlström och Emilia Fogelklou, två kvinnliga andliga pionjärer (Inger Hammar), av Nathan Söderblom (Sven-Erik Brodd), Lewi Pethrus (Carl-Gustaf Carlsson) och Bo Giertz (Oloph Bexell). Andra artiklar handlar om mission, etermedia, församlingssång, textilkonst, kristendomsundervisning. Birger Gerhardsson skriver om Uppsalaexegetiken. I gengäld är Ola Sigurdsons artikel om traditionsbildningar inom svensk 1900-talsteologi så Lunda-

centrerad, att man kan få intrycket att i Uppsala ingen systematisk teologi existerat mellan Billing och Jeffner.

Till sist nu min kritiska kommentar till Broheds kap. 12.

1943 utkom en diger volym (546 s.) med titeln »En Bok om Kyrkan av svenska teologer». Den innehöll föredrag hållna vid en teologkonferens i Nyköping året innan. Strängnäsbiskopen Gustaf Aulén, tidigare professor i systematisk teologi i Lund, var den reelle initiativtagaren men överlät organiseringen av konferensen till sin efterträdare i Lund Ragnar Bring. I sitt förord anknöt Aulén positivt till Einar Billings vision av folkkyrkan som ett uttryck för Guds förekommande nåd men framhöll som en brist att denna visions relation till Nya Testamentet aldrig blivit »vederbörligen klarlagd», vilket var så mycket mer besvärande som den frikyrkliga synen på troendeförsamlingen gjorde anspråk på att representera »det nytestamentliga församlingsidealet». En dialog mellan systematisk teologi och nytestamentlig exegetik i dessa frågor hade tidigare varit svår att åstadkomma, men nu hade positiva förutsättningar skapats genom »den mycket betydelsefulla förskjutning, som ägt rum inom den nytestamentliga exegetiken». Här syftade Aulén på Anton Fridrichsen, exegetikprofessor i Uppsala, som Aulén efter förflyttningen till Strängnäs kommit att odla täta kontakter med. Dessa kontakter ledde till att Fridrichsen entusiasmerades för projektet och att både han själv och en rad av hans elever ställde upp som medverkande. Aulén och Fridrichsen hade lyckats uppbåda en imponerande samling föreläsare, 20 sycken, bland dem landets samtliga professorer och de flesta docenter i Nya Testamentet och i systematisk teologi. Själva grundidén bakom konferensen låg just i strävan till dialog och samsyn mellan exegeter och systematiska teologer i fråga om kyrkosynen (vilket inte alls framgår av Broheds framställning).

I det ena av sina två föredrag hävdade Fridrichsen att »kyrkan skapades genom påsken och pingsten, Jesu uppståndelse från de döda och Andens utgjutande över lärjungarna»(s. 26) men reellt var instiftad av Jesus redan under jordelivet genom »kallelsen och utsändandet av de tolv» och genom »brödundret, nattvarden och ordet om det nya förbundet» (s.29). Från Fridrichsens rön gick en tydlig brygga till Augsburgska bekännelsens sjunde artikel, enligt vilken kyrkan är »de heligas samfund, i vilket ordet rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas». De systematiska teologerna tol-

kade detta så att kyrkan konstitueras uppifrån, genom ord och sakrament vilka förmedlar Kristusnärvaron i kyrkan, och bekräftade därmed Billings tes om den gudomliga nådens prioritet i kyrkosynen.

Den samsyn som kommit till uttryck vid Nyköpingskonferensen kom i fortsättningen att omnämnas som »Den nya kyrkosynen». En bok med just denna titel utgavs 1947 av Växjöbiskopen Yngve Brilioth. Den innehöll föredrag hållna vid teologdagar i Växjö samma år och kan ses som en uppföljare till den tidigare boken. Brilioth ställde sig i sitt förord oreserverat bakom »den nya kyrkosynen» men framhöll att den inte var att förstå som någon entydig dogmatiskt fixerad storhet utan snarare som »en väg, på vilken den teologiska forskningen i vår tid liksom av ett inre tvång förts fram», och underströk att detta ingalunda bara gällde Sverige utan i hög grad präglade de teologiska överläggningarna inom den världsekumeniska rörelsen.

Broheds framställning om »Den nya kyrkosynen» innehåller tre sakfel. Dels påstår han att det var boken med detta namn som innehöll föredragen från Nyköpingskonferensen, dels säger han att Brilioth »stod den nya kyrkosynen nära men representerade den inte». Dels slutligen påstår han att konsekvenserna av »den nya kyrkosynen» när det gällde prästämbetet drogs genom »En Bok om Kyrkans Ämbete» 1950. Så ville visserligen utgivaren Hjalmar Lindroth, dogmatikprofessor i Uppsala, gärna se saken. Men boken hade inte alls den breda uppslutning av fackteologer som de tidigare nämnda utan var en produkt av Lindroths dogmatikseminarium, med Harald Riesenfeld, Fridrichsens efterträdare, som inbjuden exeget. Dessutom var bokens resultat ingalunda entydigt. Riesenfeld sökte ge bibliska argument för att kyrkans ämbete innebär en till manliga ämbetsinnehavare knuten Kristusrepresentation, något som Lindroth nappade på och med emfas framförde. Men docenterna i ämnet Gösta Hök och Ruben Josefson, som visserligen undvek att gå i direkt polemik mot ämnesrepresentanten, markerade i sina bidrag tydligt att de inte delade denna uppfattning. Josefson, den blivande ärkebiskopen, hade medverkat i båda de tidigare böckerna och bl.a. skrivit just om kyrkans ämbete. Han hade konstaterat att enligt den lutherska bekännelsen prästen i sin förmedling av ord och sakrament handlar som Kristi representant. Men den nya tesen att denna representation skulle vara könsbunden kom Josefson i fortsättningen

att energiskt bekämpa. Som bekant blev han en av dem som mest energiskt arbetade för att prästämbetet skulle öppnas för kvinnor. Detta innebar inget avsteg från »den nya kyrkosynen» som den formulerats 1942 och 1947 utan snarare en mer naturlig konsekvens av den än den Riesenfeld-Lindrothska ståndpunkten.

Ragnar Holte